

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง "แนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษาของครูศิลปะศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5" สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษาของครูศิลปะศึกษา ในด้านความหมายของศิลปะและศิลปะศึกษา องค์ประกอบของศิลปะศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน
2. เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษากับสถานภาพของครูศิลปะศึกษาในด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการสอน

การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการเรียนการสอน ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาศิลปะศึกษา แนวคิดทางศิลปะศึกษา การศึกษาศิลปะ ครูศิลปะศึกษา และศิลปะศึกษาในระดับมัธยมศึกษา รวบรวมมาเป็นแนวทางในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างประชากร

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ครูศิลปะศึกษา จำนวน 127 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 จำนวน 127 โรงเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามขึ้น 1 ชุด โดยศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านพิจารณาแก้ไข แล้วนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับ ครูศิลปศึกษาซึ่งมีใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรจริง นำมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม แล้วแก้ไขอีกครั้งหนึ่งก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างประชากรจริง ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้คำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check-list)

ตอนที่ 2 แนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษา ในด้านความหมายของ ศิลปะและศิลปศึกษา องค์ประกอบของศิลปศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน ใช้คำถามแบบ มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำแนวคิดทางการเรียนการสอน ศิลปศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติจริง ใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-ended)

เมื่อได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนซึ่งมีกลุ่มตัวอย่าง ประชากรอยู่ จำนวน 127 ฉบับ ได้รับคืน 111 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87.40

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลตอนที่ 1 และตอนที่ 2 ที่ได้ไปวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยหรือ ค่ามัธยฐานเลขคณิต (X) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทดสอบค่าที (t-test) และ ทดสอบค่าเอฟ (f-test) แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง ส่วนข้อมูลตอนที่ 3 ซึ่งเป็นแบบปลายเปิด นำข้อมูลมาเรียบเรียง และนำเสนอในรูปความเรียง ตามลำดับความถี่

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการสำรวจสถานภาพของครูศิลปศึกษา จำนวน 111 คน พบว่า เป็นชายมากกว่าหญิง คิดเป็นร้อยละ 66.70 กว่าครึ่งหนึ่งมีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 58.60 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 79.30 และจบทางด้านศิลปศึกษา ดนตรี นาฏศิลป์ หรือวิชาที่เกี่ยวข้องมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.30 มีประสบการณ์ในการสอนวิชาศิลปศึกษา ระหว่าง 6-10 ปี และ 11-15 ปีในจำนวนใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 30.60 และ ร้อยละ 31.50 ตามลำดับ

2. แนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษา ในด้านความหมายของศิลปะ และศิลปศึกษา องค์ประกอบของศิลปศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน สรุปผลได้ดังนี้

โดยเฉลี่ยแล้ว ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยกับแนวคิดทางการเรียน การสอนศิลปศึกษา ในทุก ๆ ด้าน แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า มีความคิดเห็น อยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ในรายการที่ว่า ศิลปะคือ การแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึกของศิลปิน และศิลปะเป็นผลงานที่มีคุณค่าในตัวเอง การให้นักเรียนแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก จินตนาการอย่างเสรีในงานศิลปะ เป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมที่สุด และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับ ไม่เห็นด้วย ในรายการที่ว่า หลักสูตรควรมุ่งเน้นไปในการลอกเลียนแบบธรรมชาติ

3. การเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษากับสถานภาพของครูศิลปศึกษา

3.1 การเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษา

จำแนกตามเพศ พบว่า

โดยเฉลี่ยครูศิลปศึกษามีแนวคิดเห็นด้วยทั้งในด้านความหมายของศิลปะและศิลปศึกษา องค์ประกอบของศิลปศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดของครูศิลปศึกษา พบว่า ครูศิลปศึกษาที่มีเพศต่างกันมีแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษา ในด้าน

ความหมายของศิลปะและศิลปศึกษา องค์ประกอบของศิลปศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ครูศิลปศึกษาที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในรายการเกี่ยวกับความหมายของศิลปะและศิลปศึกษา ที่ว่า ศิลปศึกษา หมายถึงการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นเปลี่ยนแปลงอารมณ์ นิสัย และพฤติกรรมของผู้เรียน ในด้านองค์ประกอบของศิลปศึกษาในรายการเกี่ยวกับครู ที่ว่า ครูศิลปศึกษาที่ดีคือผู้ที่สามารถแสดงออกในการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก จินตนาการออกมาเป็นผลงานทางศิลปะ และสนับสนุนให้นักเรียนแสดงออก ในรายการเกี่ยวกับนักเรียนที่ว่า ความสามารถในการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกลงในผลงานศิลปะเป็นส่วนสำคัญที่สุดของผู้เรียน และสิ่งทีนักเรียนจะต้องให้ความสำคัญที่สุดก็คือ การเรียนรู้การสร้างผลงานให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ ทฤษฎีต่าง ๆ และ ในด้านกระบวนการเรียนการสอนในรายการเกี่ยวกับวิธีสอน ที่ว่า การให้นักเรียนได้แสดงออกในด้านอารมณ์ ความรู้สึก จินตนาการอย่างเสรีในงานศิลปะ เป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมที่สุด

3.2 การเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษา จำแนกตามอายุ พบว่า

โดยเฉลี่ย ครูศิลปศึกษามีแนวคิดเห็นด้วยในด้านความหมายของศิลปะและศิลปศึกษา องค์ประกอบของศิลปศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดของครูศิลปศึกษา พบว่า ครูศิลปศึกษาที่มีอายุต่างกันมีแนวคิด ในด้านความหมายของศิลปะและศิลปศึกษา และในด้านองค์ประกอบของศิลปศึกษาไม่แตกต่างกัน แต่มีแนวคิดในด้านกระบวนการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเฉพาะในรายการเกี่ยวกับวิธีสอนที่ว่า การกำหนดสถานการณ์ทางศิลปะให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาและปรับตัวเป็นวิธีสอนที่ดีที่สุด มีแนวคิดที่แตกต่างกันระหว่างครูศิลปศึกษาที่มีอายุ 31-40 ปี กับครูศิลปศึกษาที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ครูศิลปศึกษากลุ่มที่มีอายุ 21-30 ปี และกลุ่มที่มีอายุ 31-40 ปี มีแนวคิดในด้านองค์ประกอบของศิลปศึกษาในรายการเกี่ยวกับโรงเรียนที่ว่า โรงเรียนต้องจัดหาแบบอย่างงานศิลปะที่มีชื่อเสียงไว้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.3 การเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษาของครูศิลปะศึกษา

จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า

โดยเฉลี่ย ครูศิลปะศึกษามีแนวคิดเห็นด้วย ในด้านความหมายของศิลปะและศิลปะศึกษา องค์ประกอบของศิลปะศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดของครูศิลปะศึกษา พบว่า ครูศิลปะศึกษาที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ในด้านความหมายของศิลปะและศิลปะศึกษา องค์ประกอบของศิลปะศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ครูศิลปะศึกษาที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีแนวคิด ในรายการเกี่ยวกับความหมายของศิลปะและศิลปะศึกษา ที่ว่า ศิลปะ คือกระบวนการที่ก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งในตัวผู้ชมงานศิลปะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และในรายการที่ว่า ศิลปะคือการแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึกของศิลปิน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.4 การเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษาของครูศิลปะศึกษา

จำแนกตามประสบการณ์ในการสอน พบว่า

โดยเฉลี่ย ครูศิลปะศึกษามีแนวคิดเห็นด้วย ในด้านความหมายของศิลปะและศิลปะศึกษา องค์ประกอบของศิลปะศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดของครูศิลปะศึกษา พบว่า ครูศิลปะศึกษาที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ในด้านความหมายของศิลปะและศิลปะศึกษา องค์ประกอบของศิลปะศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ในด้านกระบวนการเรียนการสอน ในรายการเกี่ยวกับวิธีสอนที่ว่า การกำหนดสถานการณ์ทางศิลปะ แล้วให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาและปรับตัวเป็นวิธีสอนที่ดีที่สุด ครูศิลปะศึกษาที่มีประสบการณ์ในการสอนระหว่าง 6-10 ปีกับ 16 ปีขึ้นไป มีแนวคิดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. แนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษาของครูศิลปะศึกษาตามทฤษฎีการสอนศิลปะศึกษา
สรุปผลได้ดังนี้

โดยเฉลี่ยแล้ว ครูศิลปะศึกษามีแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ตามทฤษฎีการสอนศิลปะศึกษา อยู่ในระดับเห็นด้วยกับทฤษฎีเพร็กมาติก (Pragmatic Theory) ทฤษฎีเอ็กซ์เพรสซิฟ (Expressive Theory) และทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theory)

โดยเฉพาะ ทฤษฎีเอ็กซ์เพรสซิฟ (Expressive Theory) มีแนวคิดเห็นด้วยค่อนข้างสูง แต่มีแนวคิดไม่แน่ใจในทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory)

5. การเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามทฤษฎีการสอนศิลปศึกษากับสถานการณ์ของครูศิลปศึกษา

5.1 การเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษา ตามทฤษฎีการสอนศิลปศึกษา จำแนกตามเพศ พบว่า

โดยเฉลี่ยครูศิลปศึกษาทั้งชายและหญิงมีแนวคิดเห็นด้วยกับทฤษฎีแพรกมาติก (Pragmatic Theory) ทฤษฎีเอ็กซ์เพรสซิฟ (Expressive Theory) และทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theory) และมีแนวคิดไม่แน่ใจกับทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory) เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดของครูศิลปศึกษา สรุปได้ว่า ครูศิลปศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีแนวทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามทฤษฎีแพรกมาติก (Pragmatic Theory) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ขณะที่แนวคิดตามทฤษฎีอื่น ๆ ไม่มีความแตกต่าง

5.2 การเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษาตามทฤษฎีการสอนศิลปศึกษา จำแนกตามอายุ พบว่า

โดยเฉลี่ย ครูศิลปศึกษาที่มีอายุต่างกันทั้ง 3 กลุ่ม มีแนวคิดเห็นด้วยกับทฤษฎีแพรกมาติก (Pragmatic Theory) ทฤษฎีเอ็กซ์เพรสซิฟ (Expressive Theory) และทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theory) และมีแนวคิดไม่แน่ใจกับทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory) เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดของครูศิลปศึกษา สรุปได้ว่า ครูศิลปศึกษาที่มีอายุต่างกัน มีแนวทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory) และทฤษฎีแพรกมาติก (Pragmatic Theory) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่แนวคิดตามทฤษฎีแพรกมาติก (Pragmatic Theory) มีความแตกต่างกันระหว่างครูศิลปศึกษาที่มีอายุ 31-40 ปี กับ 41 ปีขึ้นไป ส่วนทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory) มีความแตกต่างน้อยมาก จึงไม่สามารถหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มได้ ขณะที่แนวคิดตามทฤษฎีเอ็กซ์เพรสซิฟ (Expressive Theory) และทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theory) นั้น ไม่พบความแตกต่าง

ตามทฤษฎีการสอนศิลปศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า

โดยเฉลี่ย ครูศิลปศึกษาที่มีระดับการศึกษาต่างกันทั้ง 2 กลุ่ม มีแนวคิดเห็นด้วยกับทฤษฎีแพรกมาติก (Pragmatic Theory) ทฤษฎีเอกซ์เพรสซิฟ (Expressive Theory) และทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theory) และมีแนวคิดไม่แน่ใจกับทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory) เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดของครูศิลปศึกษา สรุปได้ว่า ครูศิลปศึกษาที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามทฤษฎีการสอนศิลปศึกษาไม่แตกต่างกัน

5.4 การเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษาตามทฤษฎีการสอนศิลปศึกษา จำแนกตามประสบการณ์ในการสอน พบว่า

โดยเฉลี่ย ครูศิลปศึกษาที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกันทั้ง 4 กลุ่ม มีแนวคิดเห็นด้วยกับทฤษฎีแพรกมาติก (Pragmatic Theory) ทฤษฎีเอกซ์เพรสซิฟ (Expressive Theory) และทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theory) และมีแนวคิดไม่แน่ใจกับทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory) เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดของครูศิลปศึกษา สรุปได้ว่า ครูศิลปศึกษาที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีแนวคิดทางการเรียนการสอนตามทฤษฎีการสอนศิลปศึกษาไม่แตกต่างกัน

6. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาไปใช้ในการปฏิบัติจริงจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended) สรุปได้ดังนี้

6.1 ด้านหลักสูตร ส่วนใหญ่เห็นว่า การรวมวิชาทัศนศึกษากับวิชาดนตรีเข้าด้วยกัน ทำให้เนื้อหาวิชามากขึ้น แต่เวลาเรียนลดน้อยลง โดยที่เนื้อหาบางส่วนไม่เหมาะกับเพศและวัยของเด็ก และยิ่งก่อให้เกิดปัญหาความไม่มั่นใจในการสอนของครูผู้สอนอีกด้วย แต่มีบางส่วนที่เห็นว่า หลักสูตรเหมาะสมกับการเรียนการสอนในปัจจุบันดีแล้ว

6.2 ด้านครูผู้สอน ควรมีความรู้ความสามารถตรงกับวิชาที่สอน กล่าวคือ จบทางด้านศิลปศึกษา ดนตรี นาฏศิลป์ หรือวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรง และควรจัดอบรม สัมมนา ครูผู้สอนศิลปศึกษาอยู่เสมอ นอกจากนี้ ยังควรเป็นผู้มีความสามารถในการสร้างแบบอย่างที่ดี ให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาแก่นักเรียนอีกด้วย มีความละเอียดอ่อนในการจัดการเรียนการสอน และหมั่นหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

6.3 ด้านนักเรียน ต้องมีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก สนใจที่จะเรียน วิชาศิลปะ เท่าที่เป็นอยู่ส่วนใหญ่ไม่เห็นคุณค่าของวิชา จึงไม่สนใจ บางคนขาดแคลนอุปกรณ์ในการเรียน ทำให้แสดงออกหรือสร้างผลงานได้ไม่ดีเท่าที่ควร

6.4 ด้านโรงเรียน ควรให้ความสำคัญสนับสนุนอย่างจริงจังในเรื่องของห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ ครูผู้สอน การจัดกิจกรรมศิลปะทั้งในและนอกห้องเรียน รวมทั้งการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่มีผลงานทางศิลปะให้เกิดความสวยงาม

6.5 ด้านผู้ปกครองและชุมชน ควรมีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวิชาศิลปะ พร้อมทั้งจะสนับสนุน ส่งเสริมนักเรียน เท่าที่เป็นอยู่ ส่วนใหญ่มีทัศนคติไม่ดี และไม่มีความรู้ความเข้าใจ ในวิชาศิลปะ จึงไม่ได้ให้การสนับสนุน ส่งเสริมนักเรียน

6.6 ด้านกระบวนการเรียนการสอน ควรจัดวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อการฝึกทักษะ ในงานศิลปะ มีการวัดผลหลาย ๆ ด้าน เช่น จากแบบทดสอบ ผลงาน ฯลฯ และควรจัดการเรียน การสอนโดยยึดตามหลักสูตรและจุดประสงค์ มีการแสดงผลงานของนักเรียน ไม่ควรมีแบบแผนในการเรียน การสอนตายตัว แต่ควรปรับให้เหมาะกับแต่ละสถานการณ์

6.7 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ครูผู้สอนต้องยกระดับตนเองให้มีคุณค่าเท่าเทียมผลงาน มีการร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายในโรงเรียน มีการรณรงค์ให้เห็นคุณค่าของวิชาศิลปะ มีการนิเทศการสอน จัดทำจุดประสงค์รายวิชา จัดตั้งศูนย์ศิลปศึกษาในเขตการศึกษา และการเรียนรู้ของนักเรียนขึ้นอยู่กับ สิ่งแวดล้อมรอบตัวของนักเรียนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษาของครูศิลปะศึกษา ในด้านความหมายของศิลปะและศิลปะศึกษา องค์ประกอบของศิลปะศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน

จากผลการวิจัยโดยภาพรวมแล้ว พบว่า ครูศิลปะศึกษาเห็นด้วยกับแนวคิดในทุก ๆ ด้าน ที่เป็นเช่นนี้ สามารถอธิบายได้ว่า ครูศิลปะศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีแนวคิดแบบผสมผสานหรืออยู่ในช่วงแสวงหาแนวคิดทางการเรียนการสอนหลาย ๆ รูปแบบ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากกระแสแนวคิดเดิมในวัฒนธรรมไทย กับกระแสแนวคิดทางการเรียนการสอนใหม่ ๆ จากตะวันตกที่กำลังผสมผสานกันอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชูศักดิ์ เพรสคอตท์ (2530) ตอนหนึ่ง ที่กล่าวว่า " ปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะศึกษามีการรณรงค์และแพร่ขยายแนวคิดแตกต่างกันออกไปหลาย ๆ แนวทาง" นอกจากนี้ วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) ได้กล่าวไว้ว่า "หลักสูตรพุทธศักราช 2521 มีลักษณะรวมแนวคิด 3 ด้านเข้าด้วยกัน คือ แนวคิดแบบพัฒนาการนิยม (Progressivism) แนวคิดจากยุคฟื้นฟูในอดีต และแนวคิดแบบสังคมนิยม" และ อำไพ ตีรณสาร (2532) ก็ได้กล่าวไว้ว่า "แนวโน้มในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันนี้ นักวิชาการและครูศิลปะศึกษา กำลังให้ความสนใจที่จะไม่ผูกขาดตัวเองอยู่กับการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง และเสาะแสวงหาหนทางอื่น ๆ ที่เหมาะสม และมีประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยตรงมากขึ้น" นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจุดประสงค์ของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2535ก) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2535ข) ก็พบว่า มีเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ทางศิลปะ เพื่อผลทางวัฒนธรรม เพื่อใช้พัฒนาบุคลิกภาพ เพื่อการแสดงออก ซึ่งครูศิลปะศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรดังกล่าว แนวคิดของครูจึงได้รับอิทธิพลของหลักสูตร ซึ่งมีลักษณะผสมผสานแนวคิดทางการเรียนการสอน

แต่เมื่อพิจารณาจากรายละเอียดในผลงานวิจัย พบว่า มีข้อสังเกตคือ ครูศิลปศึกษา เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ศิลปะคือ การแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึกของศิลปิน และการเรียนการสอนที่เหมาะสมที่สุดคือ การสนับสนุนการแสดงออกทางความรู้สึก จินตนาการอย่างเสรีในงานศิลปะ และในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นความหมายของศิลปะและศิลปศึกษา องค์ประกอบของศิลปศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน ครูศิลปศึกษาเห็นด้วยกับแนวคิดในเรื่องการแสดงออกสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่า ขณะนี้แนวคิดในเรื่องเกี่ยวกับการแสดงออกทางศิลปะกำลังมีอิทธิพลสูงสุดต่อแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน ที่เป็นเช่นนี้ อาจมีสาเหตุมาจากการเผยแพร่แนวคิดของนักวิชาการทางศิลปศึกษาในประเทศไทยที่ผ่านมา อย่างเช่น แนวคิดของ เลิศ อานันทนะ (2523) กล่าวว่า "ไม่ว่าจะใช้วิธีสอนใด ๆ ก็ตาม ผู้เรียนควรมีโอกาสได้แสดงออกอย่างอิสระทางความคิดและการปฏิบัติ" ขณะที่ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) กล่าวว่า "ศิลปะเด็ก คือ ศิลปะที่เด็กสามารถแสดงออกตามความสนใจ การรับรู้ และความพร้อม โดยที่การแสดงออกนั้นจะแสดงออกด้วยวิธีการอย่างไรอย่างหนึ่ง ผ่านวัสดุที่เหมาะสม" นอกจากนี้เมื่อตรวจสอบการเผยแพร่ทางวิชาการศิลปศึกษา ก็พบกระแสแนวคิดเกี่ยวกับการแสดงออกปรากฏอยู่ในหนังสือและบทความต่าง ๆ มากมาย อันอาจก่อให้เกิดอิทธิพลต่อแนวคิดของครูศิลปศึกษา

นอกจากกระแสอิทธิพลของหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือการเผยแพร่แนวคิดทางการเรียนการสอนจากนักวิชาการทางศิลปศึกษาดังกล่าวแล้ว ปัจจัยที่อาจมีผลต่อการส่งเสริมแนวคิดด้านการแสดงออกอีกประการหนึ่งน่าจะมาจากครูศิลปศึกษาพิจารณาเห็นว่า นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาอยู่ในช่วงของวัยรุ่น เป็นวัยที่ต้องการระบายออก ต้องการแสดงออกอย่างสูง ซึ่งจะเห็นได้จากผลการวิจัยของ เลวิส (Lewis, 1979) ที่ว่า จุดประสงค์ของหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษาจะต้องตอบสนองความต้องการของวัยรุ่น และผลการวิจัยของ โมราห์ (Morah, 1980) ข้อหนึ่งก็พบว่า การสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาควรคำนึงถึงนักเรียนเป็นจุดศูนย์กลาง

มีข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นไม่เห็นด้วยกับแนวคิดในด้านการลอกเลียนแบบธรรมชาติ ทั้งในด้านความหมายของศิลปะและเป้าหมายของหลักสูตร และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทุกด้าน ก็พบว่า ครูศิลปศึกษาให้ความสำคัญกับแนวคิดในเชิงลอกเลียนแบบน้อยกว่าแนวคิดทางการเรียนการสอนอื่น ๆ เกือบทั้งหมด แสดงให้เห็นว่า กระแสความนิยมในด้านการลอกเลียนแบบ หรือการเรียนการสอนเชิงฝึกทักษะ กำลังลดบทบาทลง

ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากกระแสความนิยมในเรื่องการนำศิลปะไปใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก จินตนาการ ได้มีอิทธิพลต่อแนวคิดของครูศิลปศึกษาและวงการศิลปศึกษาในประเทศไทย กระแสแนวคิดในเชิงการลอกเลียนแบบจึงเสื่อมความนิยมลง

2. เปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษา กับสถานภาพในด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการสอน

2.1 เปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษาในด้านเพศ

จากผลสรุปพบว่า ครูศิลปศึกษาที่มีเพศแตกต่างกัน มีแนวคิดไม่แตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน แสดงให้เห็นว่า โดยส่วนรวมเพศไม่มีผลต่อแนวคิดของครูศิลปศึกษา สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศของครูศิลปศึกษา ต่อแนวคิดทางการเรียนการสอนยังไม่พบว่ามีผู้ทำการวิจัย แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษา โดยชูศักดิ์ เพรสคอกท์ (2530) ได้สรุปไว้ในงานวิจัยดังกล่าวว่า "ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการศิลปศึกษาแทบทุกคนล้วนแต่ได้รับการสั่งสมประสบการณ์ให้เป็นผู้ที่มีความคิดและการแสดงออกอย่างอิสระ มีความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นตัวของตัวเอง" ซึ่งจากความเป็นตัวของตัวเองสูงมากของครูศิลปศึกษานี้ อาจจะมีผลที่ทำให้เพศที่แตกต่างกันไม่สามารถสร้างความแตกต่างทางความคิดให้กับครูศิลปศึกษาได้

2.2 เปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษากับสถานภาพในด้านอายุ

จากผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปศึกษาที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป มีแนวคิดเห็นด้วยกับการกำหนดสถานการณ์ทางศิลปะ ให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาและปรับตัว ส่วนครูที่มีอายุ 31-40 ปี มีแนวคิดไม่แน่ใจ แสดงให้เห็นว่าครูศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมที่มีอายุมากขึ้น มีแนวโน้มที่นิยมการสอนโดยการให้นักเรียนแก้ปัญหาและปรับตัว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ในเรื่องของประสบการณ์ในการสอน กล่าวคือ ครูศิลปศึกษาที่มีประสบการณ์ในการสอน 16 ปีขึ้นไป ก็นิยมแนวคิดการสอนด้านการแก้ปัญหาและการปรับตัว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอายุและประสบการณ์ในการสอนของครูศิลปศึกษาที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป และประสบการณ์ในการสอน 16 ปี

ขึ้นไป สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ริชาร์ดสัน (Richardson, 1983) วิจัยพบว่า การสนับสนุน จุดมุ่งหมายของศิลปศึกษาด้านมนุษยนิยม (Humanism) อันเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์สำหรับแต่ละบุคคล และสังคมมากกว่าการสนับสนุนด้านเนื้อหาวิชา สำหรับการเปรียบเทียบแนวคิดของครูศิลปศึกษา จำแนกตามอายุในด้านความหมายของศิลปะและศิลปศึกษา และองค์ประกอบของศิลปศึกษา พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

2.3 เปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษา กับสถานภาพ ในด้านระดับการศึกษา

จากผลการวิจัยพบว่า โดยรวมแล้วแนวคิดของครูศิลปศึกษาที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกันในทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า ระดับการศึกษาไม่ใช่ปัจจัย ในการกำหนดแนวคิดของครูศิลปศึกษา ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะว่า แนวคิดในการจัดการเรียน การสอนของครูศิลปศึกษา ต้องอิงอาศัยเป้าหมายหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้มีการ กำหนดหลักสูตร คู่มือครู หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ และครูศิลปศึกษาทั้งหมดอยู่ในฐานะผู้สนอง นโยบายของหลักสูตร จึงน่าจะทำให้แนวคิดของครูศิลปศึกษาออกมาในทิศทางเดียวกัน ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูศักดิ์ เพรสคอตท์ (2530) ที่พบว่า ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในระดับ มัธยมศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงสร้างหลักสูตรศิลปศึกษาของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 และสอดคล้องกับ งานวิจัยของ วุฒิ วัฒนสิน (2530) ที่พบว่า ครูศิลปศึกษามีความเห็นในระดับเห็นด้วยกับ จุดประสงค์ของหลักสูตร

2.4 เปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษา กับสถานภาพทางด้านประสบการณ์ในการสอน

จากผลการวิจัยพบว่า โดยรวมครูศิลปศึกษาที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาในทุก ๆ ด้านไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายละเอียด ด้านกระบวนการเรียนการสอน ในรายการวิธีสอนที่กำหนดสถานการณ์ทางศิลปะ แล้วให้นักเรียน รู้จักแก้ปัญหา และปรับตัว โดยผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอน 16 ปีขึ้นไปมีความเห็นแตกต่างกับ ผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอน 6-10 ปี ซึ่งผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่ามีความนิยมในแนวคิด ด้านการแก้ปัญหาและการปรับตัวสูงกว่า ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า กระแสแนวคิดทางปรัชญา

การสอนแบบพัฒนาการนิยม (Progressivism) ได้เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย และมีบทบาทต่อแนวคิดของกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการสอนระหว่าง 16 ปีขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรินทร์ รักชาติ (2529) ที่พบว่า ความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์โดยส่วนรวมโน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยมสูงสุด และอาจารย์ที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกัน

3. เปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษาตามทฤษฎีการสอนศิลปศึกษา

จากผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปศึกษามีแนวคิดเห็นด้วยค่อนข้างสูงในทฤษฎีเอกเพรสซิฟ (Expressive Theory) มีแนวคิดเห็นด้วยกับทฤษฎีแพรกเมติก (Pragmatic Theory) และทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theory) แต่ไม่แน่ใจกับทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory) ผลที่ปรากฏนี้ แสดงให้เห็นถึงแนวคิดทางการเรียนการสอนที่เน้นด้านการแสดงออกกำลังมีอิทธิพลต่อแนวคิดของครูศิลปศึกษา ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะกระแสอิทธิพลของปรัชญาการศึกษาลัทธิพัฒนาการนิยม (Progressivism) ซึ่งมีผู้เผยแพร่คนสำคัญ คือ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) และได้รับการขานรับ สนับสนุน จากทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก โดย วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ที่แบ่งขั้นตอนพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก โดยเชื่อว่า ทุกคนมีธรรมชาติของการแสดงออกในทางศิลปะ หากได้รับการสนับสนุนหรือกระตุ้นอย่างเหมาะสม ก็สามารถแสดงออกได้ และเชื่อว่า ครูเป็นเพียงพี่เลี้ยง การประเมินผลจะเน้นที่กระบวนการทำงานและการแสดงออก (ชูศักดิ์ เพรสคอตท์, 2530) จากความเชื่อดังกล่าว แนวคิดนี้ได้รับการเผยแพร่โดยทั่วไป เช่น ในงานเขียนของ ประภัสสร นิยมธรรม (2522) ประเทิน มหาจันทร์ (2531) ชัยณรงค์ เจริญพาณิชย์กุล (2533) วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ฯลฯ แสดงให้เห็นถึงกระแสแนวคิดที่เน้นการแสดงออก ซึ่งจัดอยู่ในทฤษฎีการสอนแบบเอกเพรสซิฟ (Expressive Theory) และมีบทบาทก่อให้เกิดความนิยมในแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษา สำหรับทฤษฎีการสอนแบบแพรกเมติก (Pragmatic Theory) และทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theory) ก็ได้รับการยอมรับ และมีอิทธิพลต่อครูศิลปศึกษาด้วย อาจเป็นเพราะครูศิลปศึกษาจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนตามเป้าหมายของหลักสูตร ที่เน้นการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีแพรกเมติก (Pragmatic Theory)

ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน และครูศิลปศึกษามักปฏิบัติงานทางด้านศิลปะ ควบคู่ไปกับการสอน จำเป็นต้องอาศัยความรู้ในด้านทฤษฎีทางศิลปศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theory) ที่เน้นการสร้างผลงานทางศิลปะ

สำหรับทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory) ที่เน้นการลอกเลียนแบบ ครูศิลปศึกษามีแนวคิดไม่แน่ใจกับทฤษฎีนี้ แสดงให้เห็นว่า กระแสแนวคิดที่เน้นการลอกเลียนแบบกำลังได้รับความนิยม เชื่อถือลดน้อยลง ซึ่งเป็นผลมาจากกระแสความนิยมแบบเอกเพรสซีฟ (Expressive Theory) ที่เข้ามาแทนที่

เมื่อสรุปโดยรวม จะพบว่า แนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษามีลักษณะผสมผสานแนวคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นช่วงของการแสวงหาแนวคิดทางการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษา ซึ่งบุคคลที่ประกอบอาชีพที่ต้องอาศัยความชำนาญการ เช่น ครู แพทย์ สถาปนิก มักให้ความสนใจกับทฤษฎีแนวคิดในการปฏิบัติงาน (May, 1989) จากการสำรวจพบว่า ครูศิลปศึกษามีความต้องการเข้ารับการอบรม สัมมนาในทุก ๆ ด้านเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น (บรรจง บุญการี, 2532) และต้องการการนิเทศการสอนด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชา วิธีการสอน อุปกรณ์และสื่อการสอน และการวัดผลประเมินผลอยู่ในระดับมาก (วิทยา ชั้นประเสริฐ, 2531) แสดงให้เห็นว่า ครูศิลปศึกษากำลังแสวงหาแนวคิดทางการเรียนการสอนที่เหมาะสมต่อไป

ในด้านการเปรียบเทียบแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามทฤษฎีการสอนศิลปศึกษา กับสถานภาพของครูศิลปศึกษาในด้านต่าง ๆ พบว่า ครูศิลปศึกษาที่มีเพศและอายุต่างกัน มีแนวคิดแตกต่างกันในทฤษฎีแพรกเมติก (Pragmatic Theory) ส่วนครูที่มีอายุต่างกันมีแนวคิดแตกต่างกันในทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory) ที่เป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า สถานภาพของครูศิลปศึกษามีผลต่อแนวคิดทางการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรินทร์ รักชาติ (2529) ที่พบว่า อายุ เพศ ประสบการณ์ที่ต่างกันทำให้มีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การมีการวิจัยแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา
2. การมีการวิจัยแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ทั้งของไทย และต่างประเทศ รวมทั้งการวิจัยเชิงเปรียบเทียบ

3. ควรมีการวิจัยทฤษฎีการสอนศิลปศึกษาแต่ละทฤษฎีในด้านอุปสรรค ปัญหา และผลกระทบในการนำทฤษฎีไปใช้

4. ควรมีการศึกษาวิจัยแนวคิดของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบเฉพาะอื่น ๆ ในการเรียนการสอน เช่น การประเมินผล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย